

Gränsernas föreställningsvärld

Annika Lindberg

Gränser är en mänsklig konstruktion. Där gränser dras, ingriper de i och förändrar relationen mellan människor, samhällen och natur genom att separera, organisera, och klassificera. De gör landskap till territorier och privat egendom som kan kontrolleras, exploateras, eller militariseras i syfte att förhindra oönskad rörlighet över gränserna; men de förbinder också platser och samhällen på nya sätt.

Bilden föreställer 'Border Door' som uppfördes på den amerikansk-mexikanska gränser 1988 av konstnären Richard Lou. Lou växte upp i Tijuana, i gränslandet mellan USA och Mexiko, och med sitt konstverk gestaltade han inte bara gränsens exkluderande funktion, utan också dess föränderliga och fiktiva karaktär.

Gränser existerar inte bara i form av territoriella avgränsningar, de skapar också åtskillnader mellan människor inom ett territorium: mellan dem som har tillgång till rättigheter, såsom rörelsefrihet, politiskt deltagande, välfärd, och ett värdigt liv; och vem som ska uteslutas från detta med alla till buds stående medel. Gränser är uttryck för en politisk föreställningsvärld som byggts omkring en åtskillnad mellan vilka liv som är värda att beskyddas, och vilka som kan tillåtas dö. Låt mig illustrera detta med ett par exempel från Danmark, ett land där gränser kommit att bli centrala i det politiska samtalet.

Var finner vi Danmarks gränser? Några av oss identifierar dem i landets exceptionellt strama migrationspolitik, där politiker i snart ett decennium tänjt på människorättskonventionerna för att göra det så svårt som möjligt för 'oönskade' grupper av människor att migrera till Danmark. Andra kanske tänker på dess ghettolagar, som drastiskt begränsar rättigheterna för minoritiserade och fattiga medborgare; och som tydligt visar hur gränserna drabbar oss – medborgare som icke-medborgare – olika, beroende på bland annat klassbakgrund och rasifierad position.

Jag vill dock ge två exempel på gränskontroller som just visar på olika politiska uppfattningar om vad olika liv är värda. Vi ska vända blicken till ett par av Danmarks så kallade yttre gränskontroller. År 2015, när Danmark liksom andra länder såg en ökning i antalet människor som sökte sig till landet för att ansöka om asyl, köpte regeringen i hemlighet taggtrådsstängsel, som skulle användas för att upprätta ett stängsel mot Tyskland om den så kallade flyktingkrisen fortsatte eskalera. Stängslet var av typen concertina – samma som används i det ökända Guantanolägrät – och har blivit starkt kritiserat av människorättsorganisationer för de allvarliga och ibland dödliga skador det åsamkat de människor som försöker ta sig över det. Danmark fick aldrig användning för taggtråden på hemmaplan, men några år senare, år 2021, när det rapporterades om ett ökande antal

människor som försökte nå Europa genom Belarus skogar, exporterade den danska regeringen i stället 15 kilometer av denna taggtråd till Litauen för att hjälpa landet förhindra människor att komma in i Europa för att ska asyl.

Detta betydde inte att den dansk-tyska gränsen förblev orörd, för vid denna tid hade den danska regeringen redan låtit börja konstruera ett 70 kilometer långt stängsel för att förhindra en annan oönskad gränsöverskridande migration: nämligen den av vildsvin. Vildsvinen ansågs utgöra ett hot mot de danska grisarna; och trots att miljöorganisationer varnade för att stängslet inte skulle lyckas hindra vildsvin men däremot skada andra djur, så som hjortar, uttrar, rävar, och grävlingar, fortgick projektet (som svar på kritiken gjorde man dock små hål för smådjur i stängslet). I jämförelse med det stängsel den danska regeringen köpt in för att begränsa människors rörelsefrihet, framstår dock det 1,5 meter höga vildsvinsstängslet som humant. Och det är detta som gör att jag uppehåller mig vid dessa till synes orelaterade gränsprojekt: för att de illustrerar hur olika gränspraktiker reflekterar hur olika liv värderas, och stater skyldighet att beskydda dem.

Till sist handlar gränser om föreställningar om gränsen för mänskligheten: för vems liv som anses värt att beskydda och försvaras och vem som kan offras. Men som Richard Lous dörr visar, kan gränser också omformas till portaler. När Lou installerat sin gränsdörr, hängde han 134 nycklar på den mexikanska sidan. Dessa nycklar, och ett hundratal andra som han delade ut det område där han växt upp i Tijuana, var en inbjudan till dem vars rörelsefrihet begränsas av stängsel, taggtråd, och andra dödliga gränsteknologier, att passera gränsen 'med värdighet'. Därmed visade Lous konstverk hur gränsens betydelse kan ändras – och bli en portal till en annan föreställningsvärld.

annika.lindberg@gu.se

Lästips:

Anzaldúa, G. 1999. *Borderlands/la frontera: the new mestiza*. San Francisco, CA: Aunt Lute Books.

Khosravi, S. (2019). What do we see if we look at the border from the other side? *Social Anthropology*, 27(3), 409–424.

Latorre, G. (2012). Border Consciousness and Artist Aesthetics: Richard Lou's Performance and Multimedia Artwork. *American Studies Journal*, 57.